

Länsstyrelserna

Gotland, Stockholm, Södermanland, Uppsala, Västmanland och Örebro län

Förorenad mark vid gamla handelsträdgårdar
– information till fastighetsägare och boende

Titel: Förorenad mark vid gamla handelsträdgårdar – information till fastighetsägare och boende

Broschyren är framtagen av länsstyrelserna i Gotland, Stockholm, Södermanland, Uppsala, Västmanland och Örebro län i samarbete med Statens geotekniska institut.

Utgivare: Länsstyrelsen i Örebro län

Publikationsnummer: 2017:10

Kontaktperson: Sofia Persson, Länsstyrelsen i Örebro län

Bilder: Mostphotos

Det är inte lätt att veta vad som tidigare funnits på platsen där du bor – framför allt om det inte finns några synliga spår. Platser där det har legat en handelsträdgård kan vara förorenade, även om handelsträdgården inte längre finns kvar. Som fastighetsägare är det viktigt att veta om marken är förorenad.

I denna broschyr svarar vi på vanliga frågor som du som fastighetsägare kan ha. Vi berättar också om myndigheternas ansvar och vem du kan kontakta om du vill veta mer.

Gamla handelsträdgårdar – och problem som kan finnas vid dem

Vid gamla handelsträdgårdar skedde yrkesmässig odling av grönsaker, rotfrukter, frukt, bär, snittblommor, krukväxter och plantor i växthus, på friland och i bänkgårdar.

I början av 1900-talet startades många mindre familjeägda handelsträdgårdar och antalet blev fler och fler fram till 1940-talet. Under 1950- och 1960-talet ökade importen av utländska varor, vilket till slut gjorde att många handelsträdgårdar fick lägga ner.

Med begreppet gamla handelsträdgårdar menar vi i första hand handelsträdgårdar verksamma före 1990, eftersom många av de mest miljöstörande preparaten förbjöds under 70- och 80-talet.

Så bekämpades ogräs och andra skadedjur

För att bekämpa ogräs, svampsjukdomar och skadedjur användes olika metoder. Vissa metoder var relativt enkla, som att lägga cigarettfimpar i vatten och vattna med. Det var också vanligt med besprutning, bepudring och inrökning med kemiska preparat. Även mindre skadliga metoder användes, som att bränna ogräs och att vattna med nässelvatten och såpa.

Många preparat som användes då är förbjudna idag

Det går ofta att hitta flera olika föroreningar på platser där det har funnits en handelsträdgård. I början av 1900-talet användes preparat som bland annat innehöll metaller som koppar, kvicksilver och bly. Under 1940-talet började olika organiska bekämpningsmedel, som exempelvis DDT, att användas.

På 1960-talet började samhället inse bekämpningsmedlens skadliga effekter och under 1970- och 1980-talet förbjöds många preparat, däribland DDT. Problemen med förorenad mark är därför ofta störst på platser där det legat handelsträdgårdar före 1990.

Andra föroreningar som kan finnas där en handelsträdgård har legat är olja, eftersom olja ofta användes som värmekälla i växthusen. Ibland går det också att hitta gamla oljecisterner.

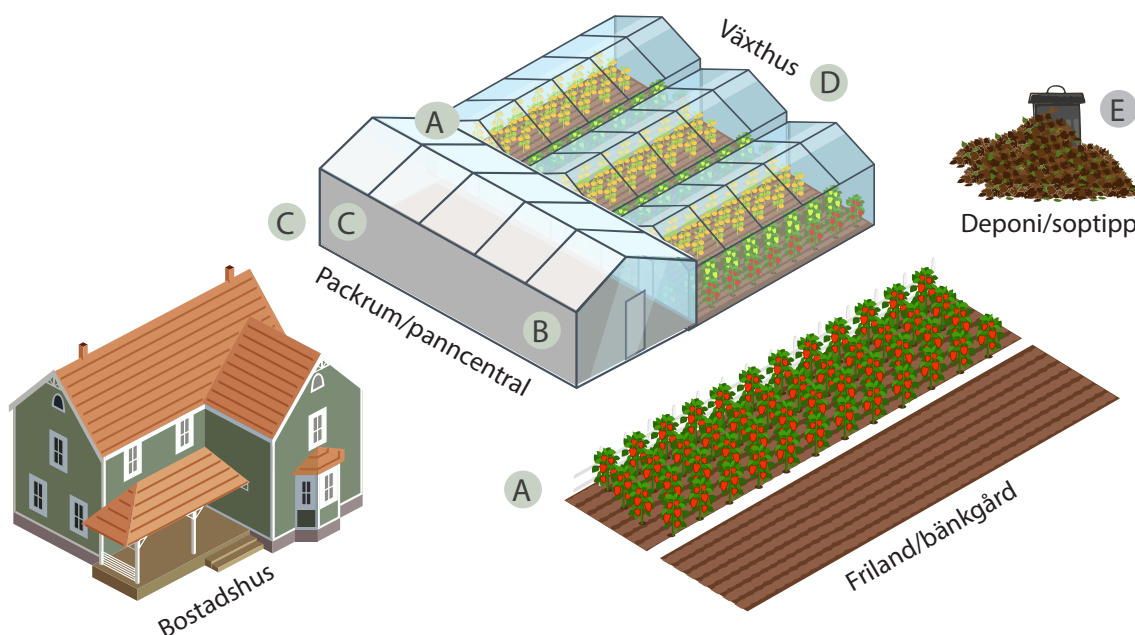
Föroreningar kan finnas kvar under lång tid

Föroreningar kan finnas kvar i marken trots att det är länge sedan preparaten förbjöds. Det beror på att det tar lång tid för vissa föroreningar att brytas ned och bli oskadliga. Metaller kan inte brytas ned och finns därför kvar i marken om de inte tas bort eller sprids vidare med grundvattnet.

De vanligaste sätten för människor att utsättas för föroreningar är via jord, växter och vatten. Om marken är bebyggd efter att en handelsträdgård lagts ned kan det vara svårt att veta om jordmassor ligger kvar, har flyttats runt eller forslats bort. För att ta reda på om det finns föroreningar i marken behövs provtagningar.

Planskiss av en handelsträdgård – här finns de största riskerna

Figuren nedan visar en schematisk bild över hur en handelsträdgård med växthus kunde se ut. Här kan du se var det är störst risk för föroreningar av organiska bekämpningsmedel, metaller och olja.

- A. Tillredningsplatser för bekämpningsmedel:** Bekämpningsmedlen tillreddes ofta på ett och samma ställe innan de spreds över odlingarna. Här finns risk för spill vid tillredningen.
- B. Bekämpningsmedelslager:** Risk för läckage eller spill i samband med lagring av bekämpningsmedel.
- C. Oljepanna, tappställe och oljetank:** Riskerna för spill vid tankning, läckage i slangar och/eller tankar.
- D. Växthus:** Om odling har skett i växthus kan koncentrationen av bekämpningsmedel i marken vara högre än vid frilandsodling.
- E. Deponi/soptipp:** Inom handelsträdgården fanns ofta en plats där massor dumpats efter att man bytt odlingsbädd i växthusen (jord eller stenull).

Myndigheternas arbete med förorenade områden

Förorenade eller misstänkt förorenade områden i Sverige finns registrerade i en nationell databas, EBH-stödet. Här finns bland annat uppgifter om mark som förorenats av gamla handelsträdgårdar och om det gjorts någon undersökning på platsen. Du kan få tillgång till EBH-stödet via din länsstyrelse.

Länsstyrelsen har kartlagt förorenade områden

Länsstyrelsen har kartlagt ett stort antal områden som misstänks vara förorenade, däribland gamla handelsträdgårdar. För en del områden har det gjorts en närmare bedömning enligt en metodik som kallas MIFO, Metodik för inventering av förorenade områden. Metoden är ett sätt för myndigheter att prioritera vilka platser som behöver fortsatta undersökningar.

Hur förorenad en fastighet är vet man först efter att det gjorts en undersökning med provtagningar på platsen. På förorenade områden där det inte finns någon ansvarig för föroreningen kan länsstyrelsen förmedla bidragspengar från Naturvårdsverket för att genomföra undersökningar och åtgärder. Bidragspengar förmedlas dock inte till privatpersoner utan i första hand till den kommun som har tillsynsansvaret över området där föroreningen finns. Konkurrensen om statliga bidragspengar är hög vilket gör att det kan ta väldigt lång tid innan en plats kan bli undersökt med bidragspengar.

Tillsynsmyndigheten – i detta fall kommunen

Den myndighet som kontrollerar att miljöbalken följs kallas tillsynsmyndighet. För förorenade handelsträdgårdar är kommunens miljökontor tillsynsmyndighet. Tillsynsmyndighetens uppgift är också att informera och ge råd till privatpersoner. Om du planerar att gräva eller göra provtagningar på en fastighet som du vet är, eller misstänker kan vara, förorenad ska du vända dig till din kommun. Kommunen kan ha synpunkter på och ge information om hur det ska genomföras. I vissa fall kan kommunen också ställa krav på provtagning av en fastighet.

Bekämpningsmedel är kemiska eller biologiska produkter som är avsedda att förebygga eller motverka att djur, växter, svampar eller mikroorganismer orsakar skada på egendom eller skadar människors eller djurs hälsa. Ämnena är ofta miljö- och hälsofarliga.

Exempel på bekämpningsmedel:

DDT (diklordifenyltrikloretan), insektsmedel, förbjöds 1975.

Kvintozen, svampmedel, förbjöds 1985.

Pentakloranilin, nedbrytningsprodukt av kvintozen.

Hexaklorbensen, svampmedel, förbjöds 1980.

Diklobenil, ogräsmedel, förbjöds på tidigt 1990-tal.

BAM, nedbrytningsprodukt av diklobenil.

Metaller, till exempel kobolt, krom, nickel, arsenik, kadmium, kvicksilver, koppar och bly har förekommit i bekämpningsmedel.

Du hittar mer information om bekämpningsmedel på kemikalieinspektionens webbplats www.kemi.se

Saker du själv kan göra för att undvika att komma i kontakt med föroreningar:

- Använd handskar vid plantering och liknande arbete i din trädgård där du kommer i kontakt med jord.
- Borsta eller skölj av jord från odlade grönsaker.
- Undvik att äta rotfrukter tills prover har tagits och analyserats på laboratorium.
- Odlar i pallkrage med ny tillförd jord.
- Lägga en avskiljande barriär (plattor, presenning etc.) på öppna jordytor för att undvika damning och kontakt med jord.
- Kontrollera att sandlådor har en avskiljande barriär, till exempel träbotten, så att barn inte kan gräva sig ned till förorenad jord.

Vanliga frågor och svar

Hur vet jag om fastigheten är förorenad?

Som fastighetsägare och boende kan det vara svårt att veta om det finns föroreningar på en fastighet. För att ta reda på det kan du kontakta länsstyrelsen, som kan ha uppgifter om fastigheten i den nationella databasen över förorenade områden (EBH-stödet). Om det visar sig att det tidigare har funnits en handelsträdgård på din fastighet, kan det vara bra att låta göra en provtagning för att få reda på om det finns föroreningar på platsen.

Kan jag odla? Kan barn leka i trädgården?

Flera av bekämpningsmedlen som användes vid gamla handelsträdgårdar binds till jordpartiklar och bryts ned mycket långsamt, eller inte alls. Barn och vuxna som vistas på förorenad mark kan få i sig förorenad jord, till exempel via jordiga grönsaker eller om små barn stoppar jord i munnen. Vissa bekämpningsmedel kan tas upp av växter, vilket främst sker via rötterna. Risken att få i sig föroreningar är därför större för rotfrukter jämfört med andra växter där roten inte används som livsmedel. Om det finns risker med att odla eller låta barn leka på din fastighet beror bland annat på

- vilka ämnen som använts
- hur stora mängder som finns kvar i marken
- på vilket djup i marken föroreningarna finns
- om ämnena tas upp av växter.

Om det visar sig ha funnits en handelsträdgård på din fastighet kan du låta göra en provtagning för att få reda på eventuella risker. Erfarenheter av provtagningar vid gamla handelsträdgårdar har dock visat att påträffade föroreningar sällan innebär några omedelbara hälsorisker.

Kan jag dricka vattnet?

Kommunalt dricksvatten påverkas normalt inte av föroreningar på din fastighet. Om du däremot har egen brunn kan vattnet vara påverkat. Om vattnet används som dricksvatten bör du därför ta prov på vattnet.

I en normal vattenanalys enligt Livsmedelsverkets rekommendation saknas många av de ämnen som kan förekomma i mark och grundvatten vid en gammal handelsträdgård. Vid en provtagning av brunnsvatten bör du därför se till att vattenanalysen kompletteras med ämnen som kan förekomma vid förorenade gamla handelsträdgårdar. Rådgör med vattenlaboratoriet och din kommuns miljökontor om vilka ämnen som bör inkluderas i vattenanalysen för ditt dricksvatten.

Får jag gräva i marken?

Om du vet eller misstänker att din mark är förorenad bör du kontakta kommunens miljökontor innan du börjar gräva i marken. Om föroreningar sprids vid grävarbete kan du bli ansvarig för sanering.

Enligt lag måste du genast ta kontakt med tillsynsmyndigheten (kommunen) om du upptäcker en förorening på din fastighet. Tillsynsmyndigheten kommer därefter att fatta beslut om vad som ska hända.

Vad ska jag tänka på om jag vill sälja fastigheten?

Många faktorer påverkar värdet på en fastighet. Om marken är, eller misstänks vara, förorenad av en gammal handelsträdgård kan det påverka fastighetsvärdet.

Som köpare har du alltid ett ansvar att undersöka fastigheten innan köp. Säljaren har ansvar att upplysa köparen om de fel och brister som hen känner till. Om fastigheten är, eller misstänks vara, förorenad på grund av en handelsträdgård behöver säljaren upplysa köparen om det. Du kan diskutera dessa frågor närmare med en fastighetsmäklare.

Vad kan jag själv göra åt problemet?

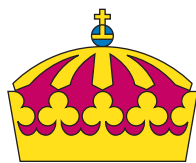
Om du har möjlighet kan du själv låta göra en undersökning för att ta reda på om det finns föroreningar på din fastighet. Skulle det visa sig att det finns föroreningar som innebär någon risk går det i regel att åtgärda problemet, till exempel genom att byta ut delar av jordlagret.

Vid provtagning behöver du som fastighetsägare normalt ta hjälp av en konsultfirma eller entreprenör med erfarenhet av arbete med förorenad mark. Du bör också rådfråga kommunens miljökontor. Om du sedan planerar att göra en sanering av marken måste det anmälas till tillsynsmyndigheten (kommunen) i god tid innan det påbörjas. Kontaktuppgifter till konsult- och saneringsfirmor finns till exempel på nätverket Renare marks webbplats wp.renaremark.se eller på sidan www.marksaneringsinfo.net.

Vill du veta mer?

Om du har frågor eller funderingar kan du kontakta miljökontoret i din kommun. Du hittar även mer information i länsstyrelsens broschyrer *Att äga, köpa eller sälja en förorenad fastighet – ditt ansvar* och *Förorenad mark – syns inte men finns*. Broschyerna finns att ladda ner via www.ebhportalen.se eller via kommunens miljökontor.

Till salu!

Länsstyrelserna

Statens
geotekniska
institut